

DOĞU AKDENİZ'DE ÇİN VARLIĞI: KUŞAK YOL GİRİŞİMİ İLE BÖLGESEL ENERJİ VE EGEMENLİK SORUNLARININ ETKİLEŞİMİ

Mesut ÖZEL

Emekli Tümamiral

ÖZET

Avrupa ile Amerika'nın doğu limanlarına en kısa erişimi sağlayan Doğu Akdeniz Çin'in İpek Yolu Kuşak ve Yol Girişimi'nin ana geçiş güzergahlarıdır. Son dönemde bölgesel krizlerde sınırlı boy gösteren Çin Donanması, Doğu Akdeniz'de Rus savaş gemileri ile sancak/varlık göstermiştir. Çin'in denizaőını ilk üssünün Cibuti'de bulunması deniz ticaret yollarının güvenliğiyle irtibatlıdır. Süveyş Kanalı'na yatırım yapan Çin, Afrika'ya erişim konusunda Mısır'la ilişkilerinin pekiştirilmesini önemsemektedir. Çin'in İsrail'le özđün askeri ve ticari irtibatları sürmektedir. Avrupa'ya erişim merkezi olarak Yunanistan'ın Pire limanını seçen Çin, Kıbrıs Rum Kesimi'nde de yatırımlar yapmaktadır. Türkiye'de İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın Orta Koridor Girişimi'nde kara ve demir yolları, lojistik üsleri ve iletişim altyapıları ile rol almaktadır. Çin, kıyıdaş ülkelerle Kuşak Yol Girişimi çerçevesinde, bölgesel güvenlik ve egemenlik sorunsallarının etrafından dolaşarak jeopolitik ve jeoekonomik güdülerle ticaret ve yatırıma yoğunlaşarak askeri ve ekonomik ilişkilerini geliştirmeyi tercih etmiş görölmektedir. Bununla birlikte, Çin'in bölgeye yönelik politikasının derinliğinin, Rusya ve Çin'in küresel iş birliği de dikkate alınarak irdelenmelidir. Bu bağlamda, AB(D), Çin'in bölgede nispi

olarak artan jeopolitik ve jeoekonomik kazanım ve etkisinin yanı sıra Rusya ve Türkiye'yi bölgesel müşterek enerji ve askeri ittifakları ile dengelenme gayreti içindedir. Yakın gelecekte, Çin'in, ABD'nin Doğu Akdeniz sorunsalına müdahil olmasını, sadece 'Asya'ya yöneliş'i nedeniyle üzerindeki baskının azalması ve bölgedeki yatırımlarının güvenliğinin sağlanması açısından "ehven-i şer" bir statü olarak gördüğü bir vakadır. Sonuç olarak, Çin'in Doğu Akdeniz özelinde geleneksel zamandan bağımsız 'bekle gör' stratejisi ve 'başka devletlerin işine karışmama' diplomatik tutumu halefine, yatırımlarını koruma bağlamında bölgede gerginliği azaltma adına 'proaktif' bir politika uygulaması beklenmesi yakın ve orta vadede beklenmemelidir. Ancak yükselen Çin küresel ilişki ağının hayati bir güzergahında bulunan Doğu Akdeniz havzasının geleceğinde fark yaratan değişken olarak dikkate alınmalıdır. Türkiye, Çin'le stratejik hareket serbestisini ve öz-ekonomik yeterliliğini kaybetmeyecek şekilde dengeli stratejik bir iş birliği tesis etmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kuşak Yol Girişimi, Doğu Akdeniz, Deniz Egemenlik sorunları, Enerji Paylaşımı, Çin

GİRİŞ

Üç kıtanın arasındaki Akdeniz, insanlığın en büyük medeniyetlerinden Mısır, Eski Yunan, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarının ortak coğrafyasıdır. Aynı zamanda, tarihi İpek ve Baharat yollarının geçtiği Akdeniz tarihi boyunca devletlerin güç mücadele alanlarından biri olmuştur. Bu deniz yolunun, 16'ncı yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolüne geçmesi, Asya'ya farklı erişim yolları arama hedefiyle başlayan keşifler çağının tetikleyicisi olarak kabul edilmiştir.¹ Dünya denizlerinin yüzey alanı olarak yüzde 1,7'sini oluşturmasına karşılık deniz ulaştırması açısından, Akdeniz en yoğun deniz yollarından biridir Dünya ticaretinin yaklaşık yüzde 20'si, dünya konteyner ticaretinin yüzde onunun geçtiği Akdeniz'de yılda 200 milyondan fazla yolcu taşınmaktadır². Güncel bir çalışmaya göre, yıllık Akdeniz'den geçen yük oranı yüzde 8,2, gemi oranı ise yüzde 3,6 oranında artmaktadır.

- 1 Cem Gürdeniz, Doğu Akdeniz: Mavi Vatan'ın Güney Cephesi (İstanbul: Pankuş Yayınları, 2020).
- 2 "Maritime Transport," United Nations Environment Programme Mediterranean Action Plan Barcelona Convention , 2014.

Süveyş kanalının genişletilmesi de bu su yolunu kullanan gemilerin kapasite olarak yüzde 12 oranında büyümesini katkıda bulunmuştur³.

Soğuk savaş döneminde de Akdeniz, Sovyet Rusya'nın kontrolünü amaçlayan, Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi⁴ ve George Kennan'ın Sovyetleri Çevreleme Politikası'nın⁵ en önemli coğrafi bölümlerinden biri oldu. ABD bu denizde çift şapkalı olarak NATO Komutanlığı da olan 6'ncı filosunu konuşlandırırken, Sovyetler Birliği ise müzahir bölge ülkelerindeki üs ve liman kolaylıklarından istifade ile Beşinci Eskadra⁶ adı ile anılan Akdeniz Filosunu konuşlandırdı.⁷ Bu bağlamda, İsrail'in güvenliği açısından da ABD Doğu Akdeniz'e özel bir önem ve öncelik atfetmektedir.

Akdeniz, halen jeopolitik ve stratejik önemini muhafaza ederken, deniz dibinde bulunan hidrokarbon kaynakları mavi ekonomi ve enerji boyutunda rekabeti bu denkleme eklemiştir. ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin yaptığı bir araştırmaya göre Doğu Akdeniz'de, özellikle de Levent havzasında, 3,5 trilyon metre küp doğal gaz ve 1,7 milyar varil petrol bulunduğu açıklanmıştır.⁸ Dünya doğal rezervlerinin yüzde 1,5'una karşılık gelmesine rağmen, bu rezervin dünyanın üçüncü büyük doğal gaz tüketicisi (dünya toplam tüketiminin yüzde 14,5'una karşılık gelen) olan Avrupa Birliği pazarına yakınlığı cazibesini artırmaktadır.⁹ Bu rezervlerin, Avrupa'nın önümüzdeki otuz yıl için ihtiyacını karşılayacak boyutta olduğu hesaplanmaktadır.¹⁰ Mısır ve İsrail'de işletilmeye başlanan yataklar ulusal ihtiyaçlarının ötesinde ihracat potansiyeli olduğunu gösterdiğinden, Kıbrıs adası çevresindeki muhtemel rezervlerin işletilmesine yönelik çokuluslu petrol şirketlerin hevesini artırmaktadır.¹¹ Bölge-

3 Jon Shumake, "American Shipper," Suez Canal Has Record-Setting 2018, 2019.

4 Nicholas J Spykman, *Geography of the Peace* (New York: Brace Comp, 1944).

5 George F Kennan, *American Diplomacy: 1940-1950* (Chicago: University of Chicago Press, 1969).

6 Beşinci Eskadra olarak bilinen Sovyet Akdeniz Donanması (SOVMEDRON), ABD'nin 1958 Lübnan'a müdahalesi sonucunda bölgedeki Sovyet çıkarlarını korumak amacıyla konuşlandırıldı.

7 Gordon H McCormick, "The Soviet Presence in the Mediteranean" (Santa Monica: Rand Coop., 1987).

8 "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of The," United States Geological Survey, 2010.

9 "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of The."

10 Cihat Yayıcı, "The Problem of Delimitation of Maritime Areas in Eastern Mediterranean and Turkey," *Bilge Strateji* 4, no. 6 (2012): 1-70.

11 Theodoros Tsakiris, Sinan Ülgen, and Ahmet Kasım Han, "Gas Developments in the Eastern

nin jeoekonomik ve jeostratejik çehresinin değiştirmekte olan bu hidrokarbon kaynaklarının, Ortadoğu'ya barış ve istikrar getirmediği tarihsel gerçeğinin aksine, Doğu Akdeniz kıyıdaşlarının eşit ve adil bir paylaşım ve de akılcı ve sağduyulu politikalar ile bölgesini “barış denizi” olarak taçlandırma getirme imkânı halen masadadır.

ABD ve Çin arasındaki küresel güç mücadelesinin Doğu Akdeniz'e yansımaları mevcuttur. Çin'in Doğu Akdeniz'de tarihsel olarak boy gösteren Rusya, İngiltere, ABD'nin yanı sıra varlık göstermesi irdelenmesi gereken bir vakadır.¹² Bu bildiri de Çin'in Doğu Akdeniz'de kıyıdaş ülkeler ve küresel güçlerin müdahil olduğu deniz alanları paylaşımı ve enerji rekabeti sorunsalına, jeoekonomik hamlesi Kuşak ve Yol Girişimine olası etkileri bağlamında bakış açısı ve izleyeceği politikalar irdelenmekte, mevcut yaklaşımlarından farklı politikalar uygulama sorunsalına cevap aranmaktadır.

1. Çin Yükseliyor

1978 yılında başlatılan ekonomik reformların olgunlaşmasıyla hızla büyüyerek 2010 yılı sonrasında dünyanın başat ekonomileri arasına giren Çin, kendine çok kutuplu yeni dünya düzeninde daha etkin bir rol ve statü arayışına geçmiştir. Dünya lideri ABD'nin bu gelişime tepkisi, kuzeybatıdan güneydoğuya kayan dünya güç merkezini dengelemek amacıyla diğer bir deyişle Çin'i sınırlamak amacıyla 2012 yılında “Asya'ya Dönüş (Pivot to Asia)” stratejisini yürürlüğe koymuştur. Çin'in buna karşın tepkisi veya ekonomik yayılmasının bir sonucu olarak, 2013 yılında jeoekonomik bir hamle olan “Kuşak Yol Girişimi (KYG)”ni hayata geçirmek olmuştur. Bu şekilde, ABD'nin kendi mahrem alanında varlığını artırmasına mukabil Çin'de ABD'nin geleneksel etki ve ilgi alanlarında esasen ekonomik, kısmen de politik ve askeri olarak varlığını artırma yolunu seçmiştir. Bu alanlardan biri de Akdeniz'dir. Bu anlamda, Avrupa ile Amerika'nın doğu limanlarına en kısa rotalardan erişim sağlayan Doğu Akdeniz ve havza ülkeleri Çin'in mavi ekonomi hamlesinin deniz bacağı olan

---

Mediterranean: Trigger or Obstacle for EU-Turkey Cooperation?,” Trans European Policy Studies Association, 2018.

12 Morris Mottale, “The United States and China in the Mediterranean: New Great Power Conflicts in an Ancient World | INTERSECURITYFORUM,” 2020, <https://www.inter-security-forum.org/the-united-states-and-china-in-the-mediterranean-new-great-power-conflicts-in-an-ancient-world/>.

İpek Yolu Girişimi'nin ana geçiş güzergahlarında yer aldığı için özel bir önem arz etmektedir. Dikkat çeken ilk nokta, Çin'in prensip olarak Akdeniz'de mevcut jeostratejik yapıyı hedeflemeden, KYG ile ekonomik boyutta bölgedeki denizcilik altyapısının geliştirilmesini ve kullanılmasını esas alan bir yaklaşım izlediği görülmüştür.¹³

Bu bölgedeki rekabeti incelemeyen önce Çin'in geleneksel dış politikasının ana hatlarını hatırlamak faydalı olacaktır. Çin'in barış içinde birlikte yaşamayı (peaceful coexistence) esas alan ve müdahaleci olmayan politikası (non-interference): egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, birbirlerinin işlerine karışmamak, eşitlik ve karşılıklı yarar ve barış içinde bir arada yaşama prensiplerini ihtiva etmektedir. Hatırlanmalıdır ki, Çin, gücünün zirvesinde olduğu 15'inci yüzyılda kıtasal ülkesinin kendine sağladığı zenginliklerle yetinerek, Çin Seddi'nin arkasına çekilmiş, genel anlamda dış dünyayla iletişimin kendisine uygun olmadığını düşünen bir yaklaşım esas almıştır. Bunun sonucu olarak Çin, 15'inci yüzyılda Portekiz ve İspanyollardan çok daha önce büyük bir donanmayla okyanusları aşarak Afrika'ya erişmesine rağmen, jeostratejik bir refleksle geri çekilmiştir.¹⁴ Özellikle, 19'uncu ve 20'nci yüzyıl başlarında sömürgeci devletlerin işgaline uğraması, güvensizlik üzerine kurulu bu politik yaklaşımını perçinlemiştir.¹⁵

Çin'in jeoekonomik hamlesini bütünleyecek şekilde, ABD'nin küresel deniz kontrolüne meydan okumuyor olmasını, henüz bu yeterlilikte bir deniz gücüne sahip olmamasının yanı sıra milli birlik ve bütünlüğünü sağlayamamış olmasına bağlamak mümkündür. Çin'in güvenlik stratejisinin temelini oluşturan Sun Tzu'nun öğretileri göre, ordunun savaşa gitmesinden önce milli bütünlüğün sağlanmasını dikte etmektedir.¹⁶ Çin, yakın tarihten aldığı acı dersleri de dikkate alarak, dış politikada Konfiçyus'un öğretileri doğrultusunda 'statükonun muhafazası esaslı (status quos bias state)' yaklaşımı esas almakta olduğu ifade edilmektedir. Ancak jeoekonomik olarak, başta Doğu Akdeniz olmak üzere Amerika'nın mahrem alanlarına girmesinin Vaşington'da kaygı

13 Spyridon N Litsas, *US Foreign Policy in the East Mediterranean Power Politics and Ideology Under the Sun* (Cham: Springer Nature Switzerland, 2020).

14 Francis Fukuyama, *The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011).p.316.

15 Litsas, *US Foreign Policy in the East Mediterranean Power Politics and Ideology Under the Sun*.p.185

16 Seow Wah Sheh and T Foo, "Modelling the Dao of Sun Tzu for Business," in *Finance and Strategy inside China* (Singapore: Springer Nature Singapore, 2019), 113–30.

yarattığı da açıktır. Çin'in bu ekonomik yükselişinin, dünya tarihinde büyük güçlerinin yükselişi ve düşüşü incelendiğinde, zamanı geldiğinde askeri ve politik olarak meydan okumaya dönebileceği temel uluslararası ilişkiler kavramlarının öngörüsüdür.¹⁷ ABD'nin de bu yükselişi engelleyecek şekilde bir politik-askeri davranış dizisini takip etmesi, Thucydides Tuzağı'na yani güvenlik açmazına düşerek kaçınılmaz bir çatışmaya dönüşmesi ofansif realizmin öngörülerinden biridir. Ancak Çin'in ABD ve müttefikleri ile bu bölgede stratejik ve rekabetten kaçınarak, defansif realist bir yaklaşım izleyeceği daha kuvvetli bir beklentidir. Bu durumda ABD'nin yapması gereken, Çin'e aynı araçlarla karşılık verecek yaklaşımlar izlemesi, bölgede yatırımlarını artırması, politik, ekonomik ve eğitim alanındaki ilişkilerini geliştirmesi olacaktır. Askeri varlığını da gözden geçirmesi, yeni duruma göre tertiplenmesi akılcı ve öngörülü bir tutum olacaktır. Avrupalı müttefiklerini de bu rekabette yanına alması başarı şansını artıracaktır. Kritik olan, bu politikanın finansal boyutunun karşılanması olacaktır.¹⁸

Çin ısrarla jeoekonomik bir girişim olduğunun altını çizdiği 'Kuşak Yol Girişimi'nin, stratejik etkilerinin olduğunu söylememek mümkün değildir. Kısacası, daha çok ticari ve diplomatik bir model olan girişimin, yatırımların ağırlıklı olarak Çin devlet şirketleri tarafından yapıldığı düşünüldüğünde çok düşük profilli askeri bir yönü olduğu da göz ardı edilemez. Birçok alan uzmanı, Çin'in geliştirdiği liman ve altyapılarının, Hint Okyanusu'ndaki 'inci dizisi'ne benzer şekilde bir üsler zinciri oluşturduğuna vurgu yapmakta ve bu manada özellikle Pire ve Napoli limanlarının Çin devlet şirketleri tarafından işletilmesine dikkat çekmektedir. Bu üsler, gerektiğinde Çin donanmasının bölgedeki varlığının lojistik desteğini ve rakiplerinin muharebe düzenine ilişkin istihbarat sağlamada etkinlikle kullanılabilir.¹⁹

Birleşmiş Milletler bütçesinin yüzde onunu sağlayan Çin, barışı koruma hareketlerine en çok asker veren BMGK üyesidir. Bu anlamda, geleneksel politikasının hilafına insani müdahale konusunda seçici davrandığını, barışçıl

17 Paul Kennedy and Birtane Karanacı, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri* (Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1990).

18 Litsas, *US Foreign Policy in the East Mediterranean Power Politics and Ideology Under the Sun*.

19 Christina Müller-Markus, "China Moors In The Mediterranean: A Sea of Opportunities for Europe," *Internationals CIDOB* 156, 2016.

müdahaleye sıcak olduğu söylenebilir.²⁰ Çin, geleneksel olarak ittifak fikrine uzaktır, ilişkilerini daha çok ikili ve çoklu platformlarda esnek yapıda yukarıda belirtilen beş prensip temelinde devam ettirmektedir. İkili çatışmalara doğrudan taraf olmaktan kaçınmaktadır. 2013'te Kuşak Yol Girişimi'nin ilanı ile Çin'in stratejik bir güç olarak dünya sahnesine çıkarak daha etkin bir rolle insanlığa katkı yapmayı hedeflediği, ekonomik büyüklüğü ile orantılı politik etkisi olan sorumlu dünya devleti olacağı vurgusu ön plana getirilmiştir. Bu bağlamda, yeni stratejik vizyonu, ticari bağlantılarının politik, ekonomik ve savunma diyalogu ile güçlendirilmesini de içermektedir. Çin'in yeni stratejik vizyonu ve askeri stratejisinde, açık olarak 'başka devletlerin işine karışmama (non-interference)' açık olarak yer almaması dikkat çekicidir. Çin, yeni dünya düzeninde kendi güvenliği ile dünya güvenliği arasından bir dengeyi gözeceğini vurgulamaktadır. Libya ve Suriye tecrübeleri Çin'e yatırımlarını koruma güdüsüyle, bölgesel sorunlarda uzlaştırıcı olarak rol almayı öğretmiştir. Bu bağlamda, ilk defa olarak Arap ülkelerine yönelik bir prensipleri içeren bir politika dokümanı hazırlamıştır. Bu bağlamda, bölgesel barışın geliştirilmesi için ülkelerin savunma ve askeri güçlerinin geliştirilmesi için destek sağlamayı taahhüt etmekte olması dikkat çekicidir.²¹

2015 yılında açık erişimli olarak yayımlanan Çin askeri stratejisinin temel teması 'aktif savunma'dır. Çin Halk Kurtuluş Ordusu, 'Çin Rüyası'nın bir parçası olarak üzerine düzen görevleri yapabilecek kudret ve kuvvette olmayı hedeflemektedir. Başka bir deyişle, ülkenin gelişim hedeflerinin korunması artık bir silahlı kuvvetlerin görev olarak stratejide yerini almıştır.²² Bu değişim Çin Donanması için ilgi ve etki alanlarında daha fazla sancak/varlık gösterme, bölge ülkeleri ile ikili ve çoklu askeri eğitim iş birliği yapma anlamına gelmektedir. Bu stratejiyi destekleyecek şekilde, 2013 yılında, Çin Devlet Başkanı tarafından deniz gücünün geliştirilmesinin önemli bir hedef olarak ortaya konduğu göz ardı edilmemesi gereken bir konudur.²³

Çin'in Kıbrıs sorunu genelinde, BM kararlarının uygulanması yönünde yaklaşımı bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'deki enerji ve deniz yetki alanlarının paylaşılması rekabetinde, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi imza-

20 S Zhao, *China in Africa: Strategic Motives and Economic Interests* (London: Routledge, 2015).

21 Müller-Markus, "China Moors In The Mediterranean: A Sea of Opportunities for Europe."

22 "China's Military Strategy," Ministry of Defense The People's Republic of China, 2015.

23 Müller-Markus, "China Moors In The Mediterranean: A Sea of Opportunities for Europe."

cısı olmasına rağmen çok taraflılığın korunması ve uluslararası hukuka riayet edilmesi gibi genel ifadelerin dışında doğrudan görüş belirtmemiştir.²⁴ Ancak, deniz yetki alanı anlaşmazlığı konusunda Uluslararası Adalet Divanı'nın Filipin'i haklı gören kararını tanımaması, egemenlik konusunu taraf olduğu anlaşmaya bağlı kalmaktan 'öncelikli' tuttuğu, milli çıkarları konusunda farklı yorumladığı endişesi yaratmıştır. Bu gelişme, her ne kadar, deniz yetki alanlarının çözümünde Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve sorunların barışçı yollardan çözümü konusunda beyanı olsa da oyunu kendi kurallarıyla oynayacağını göstermektedir. Bu konuda, ABD Başkanı Donald Trump Çin'i 'hukuka dayalı uluslararası düzenin korunması' konusunda uyarmıştır. Benzer bir endişeyi, Avrupa'da taşımakta ve seslendirmektedir. Çin, yeni dünya düzenine 'evrensel (Batı) değerleri' ile değil, kendi politik ideolojisi ve düzen anlayışı ile eklenmeyi hedeflemektedir. Birçok Çin düşünce kuruluşu, Batı'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana uyguladığı 'insani müdahale' uygulamasını dünyada yaşanan toplumsal isyan ve kalkışma istikrarsızlıkların, özellikle de Orta Doğu'da yaşanan felaketin altında yatan neden olarak vurgulamaktadır. Çözüm olarak 'erdem ve bilgeliğin' esas alındığı yeni bir dünya düzeni önerilmektedir.²⁵

Asıl stratejik rekabeti mahrem alanı Güney Çin Denizi'nde gören Çin, Akdeniz bölgesine yönelik bütüncül bir politikaya sahip değildir, kendi bürokratik kurumlarının yapılanması doğrultusunda, bölgeye yönelik politikalarını Avrupa ve Kuzey Afrika olmak üzere iki farklı bağlamda geliştirmektedir. Bu kapsamda da ikili ve çok taraflı ilişkileri içeren forumlar ve platformlar teşkil etmektedir. Akdeniz'e bir coğrafi bütünlükte yaklaşmamakta, esasen Avrupa ve Kuzey Afrika pazarlarına erişim için sıçrama tahtası olarak görmektedir. Bölgedeki güvenlik muammasında çok dikkatli davranmakta, deyim yerindeyse küresel aktörlerin ayağına basmaktan kaçınmaktadır. Kısacası, bölgeye yönelik politikalarının temelini Deniz İpek Yolu'nun geliştirilmesi ve idamesi oluşturmaktadır.²⁶

Çin'in Doğu Akdeniz'e yönelik yumuşak güç diplomasi araçlarından biri de vatandaşlarının dış turizm faaliyetlerini yönlendirmesidir. Ekonomik büyü-

24 MFAPRC, "Wang Yi Meets with President Nicos Anastasiades of Cyprus," Ministry of Foreign Affairs the Peoples's Republic of China, 2019.

25 Müller-Markus, "China Moors In The Mediterranean: A Sea of Opportunities for Europe."

26 Alice Ekman, "China in the Mediterranean : An Emerging Presence," Ifri, no. February (2018).

mesine paralel artan refahın yansıması olarak, 2014 yılında ABD’yi geçerek en çok yurtdışına turist gönderen ülke mevkiine yerleşen Çin, devlet kontrolündeki turizm şirketleri ile 2017 yılında 258 milyar dolara varan bir seyahat harcamasını kontrol edebilmektedir. Doğu Akdeniz’de Mısır, İsrail, Lübnan ve Türkiye Çinli turistler için cazibe merkezidir. 2000 yılında, Rusya’dan alınan Varyag uçak gemisinin Türk Boğazlardan geçirilmesi, Türkiye’nin Kuşak Yol Girişimi’ne katılımının teşvik edilmesi ve Uygur Türklerine desteğe yönelik faaliyetlerin kontrol edilmesi ile İsrail’in başkentini Doğu Kudüs’e taşıması bağlamında, Çin turizm potansiyelini politik bir araç olarak kullanmıştır.²⁷

1.1. Çin’in Doğu Akdeniz’deki Askeri Varlığı ve Faaliyetleri

Çin, 2011 yılında Libya krizinde 20 milyar dolarlık yatırımını kaybetmiş, tarihinin en büyük tahliye operasyonunu gerçekleştirmiştir. Bölgeye 4 askeri ulaştırma uçağı ve bir fırkateyn göndermiş²⁸, kendi vasıtalarının kiraladığı yanı sıra yabancı uçak ve gemilerle ağırlıklı olarak Yunanistan üzerinden 36,000 vatandaşını tahliye etmiştir. Benzer biçimde 2015’te Yemen’den iç savaş nedeniyle vatandaşlarını tahliye etmiştir. Çin, Birleşmiş Milletler gözetiminde yürütülen Suriye’den kimyasal silahların tahliyesi kapsamında, refakat görevleri için gönüllü olarak bir fırkateyn görevlendirmiş,²⁹ Rus ve Çin savaş gemileri Suriye karasularında devriye görevleri ifa etmiştir. Çin fırkateyni Yancheng, bölgedeki nükleer takatli Rus kruvazörü Pytor Velikiy ile geçiş eğitimleri icra etmiştir. Bu tahliye hareketının, Çin’e Orta Doğu’da Birleşmiş Milletleri liderliğinde yürütülen görevler bağlamında, ‘yumuşak güç gösterisi’nde bulunma imkânı sağlamıştır.³⁰ Uzmanlar bu faaliyetleri, Çin donanmasının son dönemde post-modern dönüşümüne yani savaş dışı harekât görevleri ifa etmesine örnek olarak değerlendirmiştir.³¹

Suriye krizinin tırmandığı 2015 yılında üç fırkateynden oluşan Çin Deniz

27 Mordechai Chaziza, “China in the Middle East: Tourism as a Stealth Weapon,” *Middle East Quarterly* (2019).

28 Deniz haydutluğu ile mücadele harekâtına katılan Xuzhou Tip-054 fırkateyni Çin vatandaşlarını tahliye eden Yunan Venizelos feribotuna refakat görevleri icra etmiştir.

29 UNODA&OPCW, “Workshop On The Lessons Learned From The International Maritime Operation To Remove And Transport The Syrian Chemical Materials In Furtherance Of Security Council Resolution 2118 (2013) And Relevant OPCW Executive Council Decisions” (The Hague: OPCW Headquarters, 2015).

30 Sun Degang, “China’s Soft Military Presence in the Middle East,” *Dirasat* 30 (2018).

31 Andrea Ghiselli, “The Chinese People’s Liberation Army ‘Post-Modern’ Navy,” *The International Spectator* 50, no. 1 (2015): 117–36.

Görev Grubu, bölgedeki Rus gemileriyle müşterek tatbikat yapmış, daha sonra Karadeniz'e çıkarak Rus gemileriyle eğitim ve liman ziyaretleri yapmıştır. Bu faaliyet, bölgede harekât icra eden NATO ve ABD liderliğindeki koalisyon güçlerine karşı bir gövde gösterisi olmasının yanı sıra, Cibuti'deki lojistik üssün kurulmasıyla birlikte ele alındığında Çin'in Büyük Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki jeoekonomik çıkarlarını destekleyen 'sancak/varlık gösterme' kapsamında algı yaratmıştır.³²

2017 yılında da bir Çin Deniz Görev Grubu 20 ülkeyi kapsayan önce seyir programında, önce İstanbul'u ardından Pire limanı ziyaretinden bulunmuştur. Önceliğin Türkiye'de olması teknik bir gereklilikten öte, Çin'in Türkiye'ye atfettiği önemi gösteren nazik bir mesaj olarak değerlendirilmiştir. Eş zamanlı olarak bir Çin Deniz Görev Grubunun Baltık Denizinde Ruslarla birlikte tatbikat icra etmesi, Çin Donanmasının sancak/varlık gösterme faaliyetlerinin kapsamını genişlettiğini, denizlerde güç rekabetinde yer aldığını göstermektedir.³³

Çin'in genel anlamda lojistik maksatlı da olsa denizaşırı ilk üssünün Cibuti'de bulunması bölgedeki deniz ticaret yollarının güvenliği ile doğrudan irtibatlıdır. Bu üssün, ayrıca kanal bölgesinde kurulan Çin lojistik ve teknik tesisleri ile değerlendirildiğinde Akdeniz'e Süveyş kanalından giriş yapacak veya harekât icra edecek askeri unsurları destekleyebileceği aşıkardır.

1.2. Kuşak Yol Girişimi Kapsamında, Havza Ülkelerinde Dikkat Çeken Çin Yatırımları

Mısır: Süveyş Kanalı'nın genişletilmesine yatırım yapan Çin, Afrika'ya erişim konusunda Mısır'la ilişkilerinin pekiştirilmesine önem ve öncelik atfetmektedir. Mısır'ın İskenderiye ve Port Said limanlarını işletmektedir. Kanal bölgesinde, lojistik altyapı projeleri yürütmektedir. Süveyş kanalı, Deniz İpek Yolu'nun en kritik düğüm noktasıdır.

İsrail: Çin'in İsrail'le özel ve özgün askeri ve ticari irtibatları sürmektedir. İsrail'in siber güvenlik, internet ve medikal cihaz gibi yüksek teknoloji ve inovasyon alanlarına yatırım yapmaktadır. İsrail, Çin'in kritik yüksek teknolojilere erişmesinde önemli kolaylaştırıcıdır. ABD'nin baskısına rağmen bu ilişki

32 Degang, "China's Soft Military Presence in the Middle East."

33 Cem Gürdeniz, "Çin Savaş Gemilerinin Türkiye Ziyareti," Aydınlık, 2017.

devam etmektedir. Ayrıca, Çin devlet firmaları Ashdod ve Hayfa limanlarını işletmekte, ayrıca Eliat ve Hayfa bağlayacak bir 'Red-Med' demiryolu bağlantısı inşa edilmektedir.³⁴

Yunanistan: Avrupa'ya stratejik erişim merkezi olarak, ekonomik krizin pençesinde olan Yunanistan'ın Pire limanını seçmiştir. Aynı zamanda Pire'yi Belgrad ve Bükreş'e bağlayan tren yolu bağlantıları Çin tarafından yapılmaktadır.³⁵ Çin'in ham petrol ithalatının yarısından fazlasının Yunan tankerleri tarafından yapıldığı, ikili arasındaki güçlü ekonomik bağın göstergesidir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY): Çin, Kıbrıs Rum Kesimi'nde başta doğal gaz sıvılaştırma terminali inşası olmak üzere, çeşitli yatırımlar yapmaktadır.³⁶

Lübnan: Çin halihazırda Trablus limanını genişletmekte, bu limanı Beyrut, Humus ve Halep'e bağlayan demiryolu ağını inşa etmektedir.³⁷

Suriye: Lazkiye ve Tartus limanlarının ihya ve işletmesine taliptir. Halen demiryolu onarım projelerini yürütmektedir. Suriye'nin yeniden inşasında pay almak istemektedir. Suriye ile diplomatik ilişkilerini kesmemiştir.³⁸

Cezayir: Cezayir hükümeti, Temmuz 2019'da Çin'le yaptığı katılım mutabakat sürecinin dahili onay sürecini tamamlayarak KYG'ye resmen katılmıştır. Bu kapsamda, 6 milyar ABD dolarına varan bir ekonomik ve teknik iş birliği programı anlaşması Ekim 2020'de imzalanmıştır.

Son dönemde, Çin Afrika kıtasındaki varlığını, özellikle Sahra altı bölgede, beklentilerin üstünde artırmış, ulaşım, iletişim, medya ve eğitim alanlarına yoğunlaşan yumuşak gücüyle etki alanına almıştır.³⁹

Çin Afrika ülkelerinin bir numaralı ticaret ortağı haline gelirken, Rusya

34 Marat Yuldashev, "East Mediterranean in the Context of China's Belt and Road Initiative," University of Nicosia Cyprus Centre for European and International Affairs, 2017.

35 Jason Horowitz and Liz Alderman, "Chastised by E.U. a Resentful Greece Embraces China's Cash and Interests," The New York Times, 2017.

36 "China-Led Consortium to Build LNG Terminal in Cyprus," Safety4Sea, 2019.

37 Jon B Alterman et al., "Restoring the Eastern Mediterranean as a U. S. Strategic Anchor" (London: CSIS, 2018).

38 Litsas, US Foreign Policy in the East Mediterranean Power Politics and Ideology Under the Sun.

39 Litsas.

ve Türkiye'de Afrika ülkeleri ile olan ticaretlerini artırmaktadır. Bu bağlamda, Kuzey Afrika ve Avrupa arasında ticaret koridorlarının geliştirilmesi bir alt ekonomik rekabet alanı olarak öne çıkmaktadır. Güney Akdeniz'i kapsayan bu rekabette, AB'nin yanısıra Türkiye, Çin ve Rusya ile Körfez Arap ülkeleri de paylarını artırma gayretindedir.⁴⁰

Türkiye: Türkiye'de İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın Orta Koridor Girişimi'nde kara ve demir yolları, lojistik üsleri ve iletişim altyapıları ile rol almaktadır. Çin'in ulaştırma ve iletişim sektöründe yatırımları mevcuttur. Kumport limanını işletmekte, Yavuz Sultan Selim Köprüsü ve bağlantı yolları işletmesini satın almıştır. Kars-Edirne hızlı tren hattına yatırım yapması gündemdedir. Çin, ayrıca Çanakkale Boğazı Köprüsü, 3-katlı tüp geçit projesi ile Filyos, Çandarlı ve Mersin limanlarının işletilmesine ilgisi devam etmektedir. Son beş yılda Çin yatırımları 5 milyar ABD dolarına varan bir büyüklüğe ulaşmıştır.⁴¹

Bölge ülkeleri ile ilişkileri değerlendirildiğinde, Doğu Akdeniz özelinde Çin'in, kıyıdaş ülkelerle Kuşak Yol Girişimi çerçevesinde, bölgesel güvenlik ve egemenlik sorunsallarının etrafından dolaşarak jeopolitik ve jeoekonomik güdülerle ticaret ve yatırıma yoğunlaşarak öncelikle ekonomik, kısmen de politik ve askeri ilişkilerini geliştirmeyi tercih etmiş görülmektedir. Deniz İpek Yolu'nun Çin ve Avrupa arasındaki ticaretin yüzde 80'ini taşıması Akdeniz'in önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Rusya'dan Londra'ya ulaşan Kuzey Koridoru ile Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşan Orta Koridor zaman olarak daha kısa ancak daha maliyetli alternatifler sunmaktadır.

Çin, Türkiye'yi yeni dünya düzeninin şekillenmesinde önemli bir araç olan Kuşak ve Yol projesinin etkin bir katılımcısı olarak görmek istemektedir. Türk-Çin ilişkilerinde hassasiyet arz eden Doğu Türkistan Uygurları konusunda mutabakat sağlandığı takdirde, Çin'in Orta Asya Türki Cumhuriyetleri ile ilişkilerinin geliştirilmesinde Türkiye kolaylaştırıcı bir rol üstlenebilir. Bu vizyoner proje konusunda Türkiye, Rusya ve Çin'in iş birliği yapmasının bir seçenek değil, stratejik bir zorunluluk olduğu da tartışmalarda yer bulan görüşler

40 Michaël Tanchum, "Europe-Mediterranean-Africa Commerical Connectivity : Geopolitical Opportunities and Challenges," 2020.

41 Elif Nuroğlu, "Kuşak-Yol Projesi Çerçevesinde Türk-Çin İlişkileri," Anadolu Ajansı-Analiz, 2019.

arasında yer almaktadır.⁴² Türkiye'nin stratejik olarak bağımsız politikalar izleme kabiliyetini muhafaza edebilmesi için Çin'i bir dayanak noktası olarak kullanması bir seçenektir.

2. Değerlendirme

Çin'in Doğu Akdeniz'e yönelik politikasının derinliğinin, Rusya ve Çin'in küresel iş birliği de dikkate alınarak sorularla irdelenmesi faydalı olacaktır:

Rusya ve Çin'in bölgede nispi olarak artan jeopolitik ve jeoekonomik kazanım ve etkisi, AB(D) güdümünde bölgesel müşterek enerji ve askeri ittifakları ile dengelenmekte midir?

Küresel güç mücadelesinde yerini korumayı hedefleyen ABD'nin başat rolü oynadığı Avrupa- Atlantik sistemin temel hedefleri, başta İran'ı kontrol altında tutarak İsrail'in bekasına güvence altına almak, Arap dünyasının bölünmüşlüğüne devam ettirmek, bu bağlamda Arap otokrat liderlerin iktidarlarını desteklemek, Rusya ve Çin'i çevreleyerek küresel güç rekabetinde üstün olmak, enerji arz güvenliğini elde bulundurmak olduğu Türkiye'de öne çıkan bir görüşür.⁴³ Burada, Türkiye Atlantik ittifakı tarafından halen yönetilebileceği veya hizaya sokulabileceği düşünülen ülkeler arasında yer almaktadır.⁴⁴ Ancak öncelikle Türkiye'nin yeni düzendeki bölgesel ve küresel rolünün anlaşılmasının faydalı olacağı, ancak gerekirse dönüştürülmesi bir seçenek olarak da ifade edilmektedir.

ABD'de çeşitli düşünce kuruluşları Çin'in Doğu Akdeniz'deki ve Avrupa'daki jeoekonomik etkisinin azaltılmasına karşın çeşitli öneriler ortaya koymaktadırlar. Uygulamada, Doğu Akdeniz'de AB(D) politikasının esas olarak Çin'i değil, bölgede Rusya ve Türkiye'yi dengelemeye odaklanmış olduğu dikkat çekmektedir.⁴⁵ Son dönemde Yunanistan ile askeri iş birliğinin geliştirilmesi, ABD askeri varlığının artırılması, Yunanistan'ın Selanik, Dedeağaç ve Kavala limanları ve bağlantı altyapısını güçlendirerek Karade-

42 Graham E Fuller, "Is Turkey Out of Control?," Graham.Fuller, 2020.

43 Gürdeniz, Doğu Akdeniz: Mavi Vatan'ın Güney Cephesi.

44 Fuller, "Is Turkey Out of Control?"

45 Tony Chavez, "Russia and China Have Made the Mediterranean a Priority, Will the United States Rise to the Challenge?," The National Interest, 2018.

niz ve Kafkasya'ya erişim için alternatif rotalar oluşturması, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne uygulanan askeri ambargonun kaldırılması, Ürdün'de üs geliştirmesi, bölge ülkeleri ile akademik etkileşimi artırması gibi girişimler dikkat çekicidir. İsrail'e de Doğu Akdeniz stratejik denkleminde Türkiye ye karşı denge sağlanmasında önemli bir rol biçilmektedir.⁴⁶ ABD, Çin'in Avrupa'da jeoekonomik etkisini AB üzerinden kısıtlama gayreti içindedir.

ABD ve Avrupa ülkeleri, Çin'in jeoekonomik başlayan ancak jeopolitik sonuçlar yaratan hamlesine yönelik strateji geliştirme gayreti içine girmek için alanda zemin kaybetmiştir. Bölgede Çin'in varlığı ve yatırımları, başta Yunanistan olmak üzere bölge ülkelerine ABD veya AB'ye alternatif ekonomik imkanlardan faydalanma yolunu açmaktadır. Örneğin, 2020 yılı Ocak ayı itibarıyla Avrupa'daki toplam liman kapasitesinin yüzde onu Çin devlet şirketleri tarafından işletilmektedir. Bu bağlamda, Çin Güney Çin Denizi'nde yaptığına benzer şekilde tedrici olarak Avrupa, Orta Doğu ve Akdeniz'de varlığını artırmakta ve 'geri döndürülemez' yeni bir 'statüko' yaratmaktadır. Buna karşılık strateji ise Çin'in sert, yumuşak ve keskin güç faaliyet ve ilişkilerinin tüm boyutlarıyla, özellikle de mali bacağıyla masaya yatırılıp mercek altına alınmasıdır. Ancak, Çin etkisinin ne kadar derine işlediği tespit edildikten sonra, sorunsalın niteliğine göre hareket tarzları belirlenebilecektir. Bu bağlamda, Akdeniz'in bir deniz yolu ve karasal güçlerin kontrol ettiği bir deniz olduğu gerçeğinden hareketle, bölgenin birlik ve istikrarının ancak bütün sahillerini ve giriş noktalarını kontrol eden bir ittifak tarafından sağlanabileceği, bu hedefe yönelik olarak bölge ülkelerinin politik birlikteliği sağlamanın önem ve öncelik arz etmektedir. Bölgedeki halihazırdaki duruma bakıldığında, Doğu Akdeniz özelinde AB(D) desteğindeki Türkiye karşıtı ittifakın büyük zemin kazandığı görülmekle birlikte, Kuzey Afrika ve Avrupa boyutunda büyük açmazların olduğu, kimsenin Çin'le iş birliği yapmanın getirdiği kazanımlarından fedakârlık etmeye hazır olmadığı ve kendi çıkarlarını öncelikleyen bit politikayı tercih ettiği aşıkardır. Ayrıca, bölgede Rusya faktörü de dikkate alınması gereken bir vakadır.⁴⁷

Son dönemde Avrupa Birliği'nin yaşanan krizlerde (göçmen krizi, enerji krizi vs.) ortak bir dış ve savunma politikasına sahip olmaması, bütünlük içinde hareket edememesi, özellikle de Birleşik Krallığın ayrılması nedeniyle

46 Gürdeniz, Doğu Akdeniz: Mavi Vatan'ın Güney Cephesi.

47 Nadia Schadow, "China in the Mediterranean and Implications for the United States and Europe" (Hoover Institution, 2020).

le AB Çin tarafından zayıf bir aktör olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte, Çin AB'yi karşısına bir bütün almak yerine, öncelikle “yumuşak karnı” olarak nitelendirilen ekonomisi zayıf olan başta Yunanistan ve İtalya üzerinden Avrupa'ya erişime odaklanmaktadır.⁴⁸ Alternatif olarak İspanya, Portekiz ve Türkiye'de yatırımlarına devam etmektedir. Ekonomik yatırımları üzerinden yarattığı etkiyle, Avrupa ülkelerini gereğinde Çin'i destekleme konusunda yönlendirebilmektedir. Yunanistan'ın Avrupa Konseyinin Çin'in insan hakları ihlallerini kınayan bildirisini engellemesi buna en bariz örnektir. Sonuç olarak, Çin'in liman, ulaşım ve iletişim altyapılarını öncelikleyen stratejik yatırım hamlesi tedrici ve geri-döndürülemez biçimde artmakta, yeni bir statüko yaratmaktadır.⁴⁹

ABD, Doğu Akdeniz'de özellikle enerji üzerinden kıyıdaşlar arasında iş birliğini aktif olarak teşvik etmekte, özellikle Yunanistan, GKRY, İsrail ve ABD'nin katıldığı dörtlü mekanizmaları önceliklemektedir.⁵⁰ Bu bağlamda, Yunanlı/Rum kökenli akademisyen ve politikacıların, Çin'in bölgedeki varlığını akılcı ve revizyonist olmayan olarak niteleyerek, bölgede “barış içinde birlikte yaşanabileceği (peaceful coexistence)” öne sürmeleri şaşırtıcı değildir. Onlara göre, bölge istikrarına tehlike, Rusya ve Türkiye'nin revizyonist tutumlarından kaynaklanmaktadır.⁵¹

Son dönemde, ABD'de bazı çevrelerin yönetime, Rusya ile daha sağlam bir ilişki kurmaya ve böylece Çin'i bölgeden uzaklaştırmaya yönelik önerileri gündeme gelmektedir. Ancak, başta İngiltere olmak üzere Avrupa ülkeleri buna mesafeli yaklaşmaktadır. Son dönemde, Ermenistan'ın ilk saldırılarını Orta Koridor'un geçtiği bölgeye yoğunlaştırması, Rusya ve ABD'nin Dağlık Karabağ konusunda Ermenistan'ı destekleyen söylemleri dikkat çekicidir. Bölgede, dolaylı da olsa Çin'in etkisini sınırlama amacı da mevcuttur.⁵²

Bazı akademisyenler Çin-Rusya ilişkisini (ejderha-ay (dragonbear)), Çin'in gündemi belirlediği, Rusya'nın ise takip ettiği geçici asimetrik ilişki

48 Barry Strauss and By Mercy A Kuo, “China and the Mediterranean : Geostrategic Context and Contest,” 2020, 1–6.

49 Horowitz and Alderman, “Chastised by E.U. a Resentful Greece Embraces China's Cash and Interests.”

50 Alterman et al., “Restoring the Eastern Mediterranean as a U. S. Strategic Anchor.”

51 Litsas, US Foreign Policy in the East Mediterranean Power Politics and Ideology Under the Sun.

52 Arslan Bulut, “ABD ve Rusya'nın Karabağ Paralelliği,” Yenicag, 2020.

olarak tanımlamaktadırlar. Rusya'nın Çin'in Orta ve Uzak Asya'daki etki alanının genişlemesinden, aralarındaki sınır sorunları ve geçirgenliği bağlamında endişe duyduğu unutulmamalıdır.⁵³

Çin, ABD'nin Doğu Akdeniz sorunsalına müdahil olmasını, sadece “Asya'ya yönelik”i nedeniyle üzerindeki baskının azalması ve bölgedeki yatırımlarının güvenliğinin sağlanması açısından “ehven-i şer” bir statü olarak mı görmektedir?

Çin'in Afrika, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz özelinde kısa ve orta vadede büyük çaplı bir stratejik çıkarı olmadığı değerlendirilmelidir. Doğu Akdeniz'de ABD, İngiltere ve Fransa'nın askeri varlığı ve bunu destekleyen üsler zinciri bunun önündeki en büyük engeldir. Bu manada Çin, Doğu Akdeniz'de “güvenlik tüketicisi” konumundadır. Göreceli istikrarın ekonomik faydalarından yararlanmaktadır. Çıkarlarına dokunulmadıkça müdahale etmesi beklenmemelidir.⁵⁴

Çin'in Doğu Akdeniz havzasında artan ekonomik, politik ve askeri gücü ile bölge güvenliğine yönelik bariz “pasif”, hatta “fırsatçı/pragmatik” tutumu arasında uyumsuzluk mevcuttur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BM-GK)'nin diğer dört üyesinin etkin olarak sancak/varlık gösterdiği bu bölgede, büyük güç gömleğini giyen Çin'in uzak durması mümkün değildir. Bölgedeki sorunlarda sadece konseyde görüş bildiren değil, alanda aktif olarak rol alması gerektiği konusunda görüşler belirtilmektedir.⁵⁵ Ekonomik bir girişim olarak altını çizdiği Kuşak Yol projesinde, Silahlı Kuvvetlerin kullanılmasından, bölge güç dengesine halel getireceği kaygısıyla mesafeli durmaktadır. Bunun Moskova dahil Batı başkentlerinde yaratacağı rahatsızlıktan kaçınılmazdır. Kısa vade de Deniz İpek Yolu ve yatırımlarının korunmasını özel güvenlik şirketleri vasıtasıyla yapmaktadır. Ancak, ‘dünyanın en hızlı askerileşen bölgesinde’ uzun ve orta vadede Cibuti benzeri bir lojistik üs kurmasını bir seçenek olduğu, bu bağlamda ağırlıklı olarak devlet şirketleri tarafından işletilen limanlardan “ekonomik baskı yaparak” yararlanabileceği, Pire gibi düşünülmelidir.⁵⁶

53 Litsas, US Foreign Policy in the East Mediterranean Power Politics and Ideology Under the Sun.

54 Plamen Tonchev, “A New Kid on the Block? China in the Security Conundrum of the Eastern Mediterranean,” Royal Institute Elcano, 2020.

55 By Elodie Sellier, “China’s Mediterranean Odyssey 2020, 1–8.

56 Tonchev, “A New Kid on the Block? China in the Security Conundrum of the Eastern Mediterranean.”

Çin'in Doğu Akdeniz'e yönelik ilişkilerine realizmin gözlüğüyle bakıldığında, rakibi olarak gördüğü ABD'yi kendi mahrem alanında 'yumuşak dengeleme' yoluyla galebe çalmayı öngördüğü söylenebilir. Bunun uygulama aracı, Kuşak ve Yol Girişimi olmaktadır. Enerji ve ticaret başta olmak üzere yumuşak güç araçlarını kullanan Çin, rakibinin hareket alanını daraltmayı ve/veya istismar etmeyi, rakibinin gücünü müttefiklerinin topraklarında ekonomik ve güvenlik tesisleri kurarak gücünü sınamayı ve/veya istismar etmeyi, rakibinin müttefikleriyle farklı ittifaklar ve/veya gruplaşmalar kurmayı ve bu şekilde rakibinin prestijini ve güvenilirliğini azaltmayı öngören yaklaşımları halihazırda uygulamaktadır.⁵⁷

3. Sonuç Yerine

Çin'in geleneksel zamandan bağımsız 'bekle gör' stratejisi ve 'başka devletlerin işine karışmama' diplomatik tutumu halefine, yatırımlarını koruma bağlamında bölgede gerginliği azaltma adına 'proaktif' bir politika uygulaması beklenmeli midir?

Kuşak Yol Girişiminin alternatifli güzergahları, Çin'in Doğu Akdeniz'de kısa ve orta vadede esnek ve çok-yönlü politika izlemesine imkân sağlamaktadır. Yükselen Çin'in küresel ilişki ağının hayati bir güzergahında bulunan Doğu Akdeniz ve havzasındaki gelişmelerde geleneksel politikasını izlemesi, jeoekonomik yatırımlarının güvenliği için göreceli bir istikrar ortamı arzuladığı, müdahaleci ve ön-alıcı bir yaklaşım izlemeyeceği değerlendirilmektedir. Bunun halefine, Çin'in artık bu geleneksel yaklaşımını bırakarak bölgede gerginliği azaltmak bağlamında proaktif bir politika izlemesi gerektiği konusunda görüşlerde dile getirilmektedir.⁵⁸

Belirtilen görüşler ve değerlendirmeler ışığında, Türkiye'nin adil ve eşitlik temelinde, ticaret dengesini gözeterek Çin yatırımlarını teşvik etmesinin, gerektiğinde Pire'ye alternatif olacak şekilde liman ve ulaşım altyapısını geliştirmesini, 'stratejik hareket serbestisini ve öz-ekonomik yeterliliğini' kaybetmeyecek şekilde dengeli stratejik bir iş birliği tesis etmesinin ve bu bağlam-

57 Emrah Yıldırımçakar, "Turkey's Role in China's Soft Balancing Strategy," *Turkish Policy Quarterly*, 2020, 153–60.

58 Selçuk Aydın and Ali İhsan Kahraman, "China and the East Mediterranean Sea Disputes," TRT World Research Centre, 2019.

da kendi içinde yapacağı teknolojik atılımlarla katma değeri yüksek ürünler üretmesi ve satmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Türkiye, 'Yurtta barış, dünyada barış' ilkesi doğrultusunda, bölgede istikrar ve barışın temini ve idamesi için, küresel arasında dengeyi esas alan ve kendi menfaatlerini koruyan bir politika izlemeye devam etmeli, bu bağlamda öncelikle yumuşak ve keskin, gerektiğinde sert güç araçlarını kullanabilmelidir. Türkiye için en zor seçenek, bölgede yalnız kalması olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alterman, Jon B, Heather A Conley, Haim Malka, and Donatienne Ruy. "Restoring the Eastern Mediterranean as a U. S. Strategic Anchor." London: CSIS, 2018.
- "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of The." *United States Geological Survey*, 2010.
- Aydın, Selçuk, and Ali İhsan Kahraman. "China and the East Mediterranean Sea Disputes." *TRT World Research Centre*, 2019.
- Bulut, Arslan. "ABD ve Rusya'nın Karabağ Paralelliği." *Yenicağ*, 2020.
- Chavez, Tony. "Russia and China Have Made the Mediterranean a Priority, Will the United States Rise to the Challenge?" *The National Interest*, 2018.
- Chaziza, Mordechai. "China in the Middle East: Tourism as a Stealth Weapon." *Middle East Quarterly* 2019 (2019).
- "China-Led Consortium to Build LNG Terminal in Cyprus." *Safety4Sea*, 2019.
- "China's Military Strategy." *Ministry of Defense The People's Republic of China*, 2015.
- Degang, Sun. "China's Soft Military Presence in the Middle East." *Dirasat* 30 (2018).
- Ekman, Alice. "China in the Mediterranean : An Emerging Presence." *Ifri*, no. February (2018).
- Fukuyama, Francis. *The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011.
- Füller, Graham E. "Is Turkey Out of Control?" *Graham.Fuller*, 2020.
- Ghiselli, Andrea. "The Chinese People's Liberation Army 'Pots-Modern' Navy." *The Internatioal Spectator* 50, no. 1 (2015): 117–36.
- Gürdeniz, Cem. "Çin Savaş Gemilerinin Türkiye Ziyareti." *Aydınlık*, 2017.
- — —. *Doğu Akdeniz: Mavi Vatan'ın Güney Cephesi*. İstanbul: Pankuş

Yayınları, 2020.

Horowitz, Jason, and Liz Alderman. "Chastised by E.U. a Resentful Greece Embraces China's Cash and Interests." *The New York Times*, 2017.

Kennan, George F. *American Diplomacy: 1940-1950*. Chicago: University of Chicago Press, 1969.

Kennedy, Paul, and Birtane Karanakçı. *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1990.

Litsas, Spyridon N. *US Foreign Policy in the East Mediterranean Power Politics and Ideology Under the Sun*. Cham: Springer Nature Switzerland, 2020.

"Maritime Transport." *United Nations Environment Programme Mediterranean Action Plan Barcelona Convention*, 2014.

McCormick, Gordon H. "The Soviet Presence in the Mediteranean." Santa Monica: Rand Coop., 1987.

MFAPRC. "Wang Yi Meets with President Nicos Anastasiades of Cyprus." *Ministry of Foreign Affairs the Peoples's Republic of China*, 2019.

Mottale, Morris. "The United States and China in the Mediterranean: New Great Power Conflicts in an Ancient World | INTERSECURITYFORUM," 2020. <https://www.inter-security-forum.org/the-united-states-and-china-in-the-mediterranean-new-great-power-conflicts-in-an-ancient-world/>.

Müller-Markus, Christina. "China Moors In The Mediterranean: A Sea of Opportunities for Europe." *Internacionals CIDOB 156*, 2016.

Nuroğlu, Elif. "Kuşak-Yol Projesi Çerçevesinde Türk-Çin İlişkileri." *Anadolu Ajansı-Analiz*, 2019.

Schadlow, Nadia. "China in the Mediterranean and Implications for the United States and Europe." Hoover Institution, 2020.

Sellier, By Elodie. "China 's Mediterranean Odyssey China Has Bought Greece 's Realistic Is Beijing 's," 2016.

- Sheh, Seow Wah, and T Foo. "Modelling the Dao of Sun Tzu for Business." In *Finance and Strategy inside China*, 113–30. Singapore: Springer Nature Singapore, 2019.
- Shumake, Jon. "American Shipper." *Suez Canal Has Record-Setting 2018*, 2019.
- Spykman, Nicholas J. *Geography of the Peace*. New York: Brace Comp, 1944.
- Strauss, Barry, and By Mercy A Kuo. "China and the Mediterranean : Geostrategic Context and Contest," 2020, 1–6.
- Tanchum, Michaël. "Europe-Mediterranean-Africa Commerical Connectivity : Geopolitical Opportunities and Challenges," 2020.
- Tonchev, Plamen. "A New Kid on the Block? China in the Security Conundrum of the Eastern Mediteranean." *Royal Institute Elcano*, 2020.
- Tsakiris, Theodoros, Sinan Ülgen, and Ahmet Kasım Han. "Gas Developments in the Eastern Mediterranean: Trigger or Obstacle for EU-Turkey Cooperation?" *Trans European Policy Studies Association*, 2018.
- UNODA&OPCW. "Workshop on the Lessons Learned From the International Maritime Operation to Remove and Transport The Syrian Chemical Materials in Furtherance of Security Council Resolution 2118 (2013) and Relevant OPCW Executive Council Decisions." The Hague: OPCW Headquarters, 2015.
- Yaycı, Cihat. "The Problem of Delimitation of Maritime Areas in Eastern Mediterranean and Turkey." *Bilge Strateji* 4, no. 6 (2012): 1–70.
- Yıldırımçakar, Emrah. "Turkey's Role in China's Soft Balancing Strategy." *Turkish Policy Quarterly*, 2020, 153–60.
- Yuldashev, Marat. "East Mediterranean in the Context of China's Belt and Road Initiative." *University of Nicosia Cyprus Centre for European and International Affairs*, 2017.
- Zhao, S. *China in Africa: Strategic Motives and Economic Interests*. London: Routledge, 2015.